

פרידה "בשלום" ו"לשלום"

"לך בשלום...לך לשלום" - האם יש להקפיד האידנא על החילוק בין לך "בשלום" ללך "לשלום"?

א) משמעות לשלום ובשלום

ראוי לחקור טרם ניגש לפתרונה של שאלה, האם זו הלכה או עיצה, האם היא דרך סגולית וממילא מאן דלא קפיד לא קפדינן בהדיה, או שמא יש כאן הדרכה של בן אדם לחבירו ובמקום שמוחלים, שוב אין לחוש, ובמקום שחוששין לזה, אדרבא מוטב לו ללכת על פי עיקר הדין, האם הדרכה זו היא מצד האומר או מצד השומע, נפקא מינה מי שייך שימחול בזה.

הנה בגמ' כתוב: "ואמר רבי אבין: הנפטר מחברו אל יאמר לו לך בשלום, אלא לך לשלום. שהרי יתרו שאמר לו למשה לך לשלום - עלה והצליח, דוד שאמר לו לאבשלום לך בשלום - הלך ונתלה. ואמר רבי אבין הלוי: הנפטר מן המת אל יאמר לו לך לשלום אלא לך בשלום, שנאמר ואתה תבוא אל אבתך בשלום".

הנה משמע שהחילוק הוא בעקבות מעשה שקרה, שבעקבות מעשה שהתרחש בימי המקרא ראוי להשתמש בביטוי לשלום, דמעשה אבות סימן לבנים, וכשמשתמשים בביטוי בשלום, הרי מדמים זאת השומעים למעשה שהיה ואין זה מדרכי הנימוס והחסד שיעלה בדעת השומעים שאיחול שכזה מומן בחובו צער ועגמה. ולפי זה, כיוון שחלף הזמן מובא ושוב אין מזכיר כל כך בשלום ולשלום מעשים שהיו, שוב אין לחוש כל כך לסכנה.

א"נ: יש כח סגולי במילים אלה להטיב או להרע שמצאנו שאסור לפתוח פה לשמן למרות שאין כוונת אדם להרע בכל אופן יכול להזיק וכמעשה שהיה כמו"ק דף חי ע"א, ולפי זה גם היום יש לחוש לזה.

ובמדרש שמות רבה כתוב (פרשה ה): "את מוצא שכל מי שנאמר בו לך לשלום הלך וחזר וכל מי שכתוב בו לך בשלום הלך ולא חזר. ויתרו אמר למשה: לך לשלום, לפיכך חזר", וכן במדרש תנחומא (שמות יח): "שכל מי שכתוב בו לשלום הולך וחזר, וכל מי שכתוב בו לך בשלום, הולך ואינו חוזר, באבנר כתיב וישלח דוד את אבנר וילך בשלום, הלך ולא חזר, אבל יתרו אמר למשה לך לשלום, הלך וחזר, שנאמר ויאמר יתרו למשה לך לשלום", כאן משמע שיש משהו של מידת הדין בביטוי בשלום ומידת החסד בלך לשלום ולא נתבאר לנו לעת עתה מהו.

ובמדרש שכל טוב (בראשית כו) "וישלחם יצחק. שילוח ע"מ שלא לחזור: וילכו מאתו בשלום. דרך העולם כשנפטר אדם מחבירו לא יאמר לך בשלום אלא לך לשלום, כמו שאמר יתרו למשה, אלא הם אמרו לו ונשלחך בשלום (פסוק כט), ענה הוא גם לכסילים כאולתם, וילכו מאתו בשלום".

את מימרת ר' אבין הביאו הלכות גדולות (סי' כא), הרי"ף (מו"ק, יח ע"ב בדפיו) הרא"ש (מו"ק, ג, צט), המאירי (מו"ק דף כט), הרימב"א (שם), רי"ף גי' (אבל, עמ' רנד), מחזור ויטרי (סי' רעה), סידור רש"י (סי' תקעט), המג"א (קו

סק"ט) בעניין תפילת הדרך, על המילים: "שתולכנו לשלום- ואל יאמר אדם לחבירו לך בשלום אלא לך לשלום". ובשו"ע הרב (שם) במשנ"ב (קו, סק"ז) ובערוה"ש (יו"ד תג, ח).

ב) השמטת גדולי הפוסקים

הנהגה או הלכה זו הושמטה בפסקי הרמב"ם ובשו"ע. והטעם נראה לפי מה שכתבו כמה אחרונים, שהוא על פי דברי הנימוקי יוסף סוף מו"ק שכתב: "הנפטר וכו' לך בשלום דמישמע ההליכה תהיה בשלום אבל לא ימצא שלום. ויש בני אדם שמנחשין ומשימין דבר בלבם, וכנגדן דיברו חכמים, אבל למי שאינו מקפיד- אין הדבר מזיק כלום". משמע בדבריו שמעם הנהגה זו היא מחמת משמעות המילים, ומשמעותן לעולם קיימת, אך השפעתן תהא רק למי שחושש להן כמו שנאמר בפסחים קי ע"ב: "מאן דלא קפיד לא קפדינן בהדיה".

ובספר חסידים (סי' תט) כתב: "כל הניחושים כנגד המקפידים וכתוב (יחזקאל ז, כה) קפדה בא יבקשו שלום ואין, מכאן כל דקפיד קפדו בהדיה ומתוך שאין אדם יכול להזהר בהקפדות נכשלי" וכ"כ הדרכי משה בשמו (סי' תג סק"א), ומסתבר שזו סברת הרמב"ם שהשמיטו, והשו"ע שהלך בעקביו (ומכאן שמתוך שלושת עמודי ההוראה הלך שו"ע בעיקר אחרי הרמב"ם שהרי הרי"ף והרא"ש הביאו להאי מימרא).

ג) גבולות כח האמירה

יש להעיר שלא האמירה עיקר כגון במשה ואבשלום אלא המעשה שעשה עיקר שזה הלך לסיני וזה הלך למרוד, כי כמו שכתבנו לא מסתבר שדוד קלל לבנו (ואפשר שנזרקת מפיו נבואה כמי"ש חז"ל על רבקה באומרה "למה

אשכל שניכם ביום אחד") ואף אי נימא לא התכוון אלא כשגגה היצאת מפי שליט, הדבר ראוי ונכון בגדולים שיש להם כח הדיבור וכמו שמובא בגמ' מו"ק במעשה שמואל ופנחס (דף יח ע"א) משורש גזירת הצדיק, אך בפשוטי עם ובדור יתום כשלנו שבני אדם לא בוררים את מילותיהם, כיצד תשפיע מילה על גורלו של אדם?

עוד הקשה התורה תמימה (בראשית טו, טו סק"ח): "והנה בראיות הגמרא מיתרו ומאבשלום צ"ע, שהרי מצינו כ"פ שנאמר גם בחי הלשון בשלום, כמו ביעקב ושבתי בשלום, ואין אדם פותח פיו לשטן, וביתרו גופי' כתיב העם הזה על מקומו יבא בשלום, וכן ביהושע י', בש"א כ"ט, במ"א כ"ד, בירמיי מ"ג, בדה"ב י"ח, כתוב הלשון בשלום, ובגמרא מצינו שאמר ר"ג לרי יהושע בא בשלום (ר"ה כ"ה א'), וא"כ מאי אולמא הרא"י מאבשלום לבד, ודילמא רק מקרה הי' מה שנקרה עמו. ולכן נראה לומר כמשי"ב הנמוק"י סוף מסי מו"ק דהגמרא לא דברה בענין זה אלא רק כנגד אנשים שמנחשים ומשימים רעיון זה [כלומר ברכה וקללה כמשי"ב בשם הכותב], אבל באנשים תמימים שאין חושבים דבר רע אין כל קפידא בזה, ויתכן דה"י קשה ליי להנמוק"י מה שהערנו מן הסתירות בזה, ולכן חידש דבר זה כדי ליישב הענין בכלל. ומעתה י"ל בטעם הדבר שהשמיטו הפוסקים דין זה, כי ידוע הוא כמה השתדלו הראשונים לעקר ולהשכיח כל ענין נחוש בכלל, אשר אמנם לא נאה לישראל עם נאור המאמין אמונה טהורה בהי לבדו להשתקע בענינים כאלה, ומכיון דלאנשים תמימים שאין מנחשים אין קפידא בזה, לכן השמיטו כל ענין זה למען ישתקע כל ענין נחוש, והולך בתום ילך בטח".

בשלום וכיו ומבואר בזה דכ"ז שהאדם חי אין לו עניין השלום על דרך בקש יעקב לישב בשלום אמר הקב"ה לא דיין וכיו וע"כ אין לומר לחי לך בשלום רק לך לשלום העתיד שאחרי פטירתו יהיה שלום במנוחתו משא"כ כנפטר מן המת הוא להיפוך דאין לומר לו לך לשלום לי עתיד דמשמע דרק אח"ז, היינו אחר שיסבול עונש גיהנום וכדומה יהיה לו שלום, אך כיוון שאין כאן ממש כונה לרעה או טובה רק דיקדוק דברים וסילסול הוא להקפיד בזה וכיוון שאין דרכו של הרמב"ם לכתוב עניני הנהגה טובה ומוסר אלא רק האסור והמותר, השמיט הנהגה זו, והחזיק בדרך זו השו"ע וממילא לא נפסקו הדברים כהלכה אלא רק כעיצה טובה וכדלעיל.

ד) זמנים של קפידא

אמנם מצאנו בספר פלא יועץ ערך דיבור: "צריך להזהר מאד שלא יפתח פיו לשטן שלא כמתכוין, כגון אם אומר לא אעשה עוד דבר זה, יאמר בבריאות ובחיים וכיו ושמעתי מחכם אחד שפעם אחת הלך איש אחד לדרך ואחר שנפרד מהולך ממנו נזכר לצוות לו דבר אחד וקרא לו בשמו והיה חוזר לאחוריו לראות למה יקרא לו והיה רוצה החכם לומר לו אל תחזור ותכף נזכר כי לא טוב לומר כן להולך בדרך ואמר לו המתן בלבד וכבר הזהירו רבותינו ז"ל (מו"ק כז, יו"ד ס"י שעו) שלא לומר לחולה או אבל הרוצה לקום מפני השיבה וכדי אל תקום אלא יאמר לו אל תמרח, שב בנחת", משמע יש בזה צד לדינא וכפסיקת שו"ע ביורה דיעה סימן שעו, לכן צריך לומר שבאבל שמידת הדין מתוחה בו וכן יוצא לדרך רחוקה ומסוכנת, שיש להזהר בזה, אמנם מי שהולך מירושלים לפתח תקוה וכיו"ב שאין בזה שום

וגם האיר יצחק ירנן על ריי"ץ גיאת הנ"ל הערה תרס"ג: "ונראה דדוקא בשלום המחובר למילת לך לא יאמר, דמלת הליכה ענינו לפעמים פטירה ופרידה ואבדון, וכן נראה ממ"ש הרמב"ן פי לך על פסוק ואנכי הולך עירי יעיי"ש, וזה ג"כ כוונת המאמר (מ"ק כ"ז ע"ב) בכו בכו להולך, למאן דאזיל בלא בני. וכ"ה בב"ב דף כ"א עיי"ש. וכן דריש בשמות רבה (פ"א) הפסוק ונערו תיה הולכות עיי"ש, ובזה יובנו הטיב דברי הב"ר (פ"כ) ואל עפר תשוב ארשב"י מכאן לתחיית המתים מן התורה ואל עפר תלך לא נאמר אלא תשוב עכ"ל, נמצא דכשיאמר לך בשלום משמע שילך לו מעולמו והשלום ילוח אותו ע"ד עד זיבולא בתרייתא שלמא, לכך יאמר לך לשלום אבל אם יאמר שוב בשלום וכיוצא בזה אין קפידא. ואחרי שזכיתי לפרש כן, מצאתי שכבר מקשה כן האורח מישור בסוף הי שמחות ליישב דברי הנמ"י שדעתו לפרש דחז"ל לא דברו רק לבני אדם שמקפידין על כך אבל למי שאינו מקפיד לא עיי"ש, ולפי הנ"ל בלא"ה ניחא".

ומסתבר לבאר יסוד החילוק בין הלשונות, דאם אומר לך בשלום היינו ההליכה ותו לא אך כשאומר לך לשלום היינו שאחר ההליכה ימצא שלום והרי יש כוח בברכה ובאיחול להשפיע טובה בבחינת אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך, הי"ג אמירה של לך לשלום ותמצא טובה ושלום גם בעתיד יש בזה כוח לבטל כל מיני משמינים ומקטרגים, ומינה צריך בירור מדוע לנפטר לא אומרים לך לשלום שיאחו מידת השלום גם בעולם הבא.

וראיתי בגליוני השי"ם לר"י ענגיל ברכות ימי תירוף בזה: "דהנפטר מן החי אל יאמר לו לך

וכ"כ הרימב"א מכות יא, שלא חינם ממש
 דהא בכל אדם נאמר קללת חינם לא תבוא,
 עיי"ש. ובנתיבות עולם (נתיב התורה, פרק יב)
 משמע שרק על הדיוט יכול לחול קללת חכם
 משא"כ על חכם אחר", לכן תלוי הדבר באומר
 ובמצבו של ההולך ובסוג הדרך.

מסקנה: אין צורך להקפיד על אמירת לך
 לשלום ביוצא לדרך, למעט בשעה שהדרכים
 בסכנה או בשעת צרה וצוקה להולך ואז ילך
 לשלום.

סכנה, ואין מידת הדין מתוחה עליו אין לחוש
 ומאן דלא קפיד וכוי ולכן ניתן לתרץ על
 קושיות התורה תמימה שדוקא במקומות של
 צרה וסכנה וקשיים נאמר בהקפדה לך לשלום
 אך במילי דנימוס של אמירת שלום בעלמא לא
 הקפידו.

ועיין במכילתין דף נו, שקללת חכם אפ"י על
 חינם היא באה, אך כבר כתב העינייים
 למושפט: "צ"ל שלא על חינם לנמרי, אלא
 אע"פ שאינו ראוי לעונש זה משום גזירת פיו

אע"פ שאינו ראוי לעונש זה משום גזירת פיו